

БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ: СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ

(Рула Н.В., здобувач)
БДПУ, м. Бердянськ, Україна

Місце безсполучникових складних конструкцій є одним з найбільш проблемних в українському мовознавстві. До середини ХХ сторіччя їх не виокремлювали з-поміж складносурядних та складнопідрядних і вважали варіантами сполучникових. Проте пізніше думки вчених стосовно речень такого взірця розділилися. Підтримуємо думку тих дослідників, які вважають, що сполучники не є обов'язковим формальним елементом. Безсполучникові конструкції представляють усі чотири типи складних речень, виокремлених за принципами функційно-категорійної граматики І. Вихованцем: складносурядні, складнопідрядні, з недиференційованим синтаксичним зв'язком та із взаємозалежними частинами.

Проаналізований фактичний матеріал дозволяє зарахувати до безсполучникових складносурядних речень інші семантичні різновиди, окрім згадуваних у граматичних розвідках конструкцій з відношенням одночасності та послідовності дій, процесів, станів. Слідом за Р. Христіаніноюю [1], з певним розширенням її класифікації, виділяємо:

- 1) речення з власне-темпоральною семантикою: *Починалися дощі, вокзал стояв напівпорожній, на перонах за день не встигав прогрітись асфальт* (Сергій Жадан);
- 2) речення з семантикою перелічування, тобто структури зі значенням ймовірності, волевиявлення, питальності: *Без її любові – ото була б порожнеча, ото був би крах!* (Олесь Гончар); *Хай над нами в нестямі вітрила пливуть зволожнілі, Хай над нами в нестямі гойдається дзвін голубий* (Василь Стус); *Чи є в цьому тексті метафори і порівняння, чи правильно побудовані речення?* (Ірен Роздобудько);
- 3) речення із значенням сумісності дій, у яких предикативні частини поєднані одним предметом думки: *А на столі високого поліційного чина протяг ворушив купку газет, кожна з них нагадувала про сьогоднішню дату – 20 серпня 1904 року* (Олесь Ільченко);
- 4) речення з семантикою заперечення (за реалізацію семантики відповідають заперечна частка *не* та заперечні слова): *Ніхто не прийде їм на допомогу, про них навіть нікого не повідомлять* (Микола Трублаїні);
- 5) речення із значенням наслідку: *Цитую по пам'яті, тому можлива неточність* (Павло Загребельний);
- 6) речення зі значенням висновку: *Поняття ж кращого співвіднесене з гіршим, отже, завжди є люффт для нації* (Ліна Костенко).
- 7) речення з обмежувальним значенням: *Піски білі, ніким не ходжені, тільки слід пташиних лапок лежить уздовж берегів візерунками* (Олесь Гончар);

- 8) речення з семантикою зіставлення / протиставлення: *Дружина спить, я дивлюся у стелю* (Ліна Костенко); *Рух очищає, безрух убиває* (Юрій Винничук);
- 9) речення з семантикою приєднання: *Герої були молоді, красиві, особливо героїня - цвях усієї програми* (Василь Шкляр).

Отже, хоч система семантико-синтаксичних відношень сполучникових складносурядних речень значно розгалуженіша порівняно із безсполучниковими складносурядними, проте в межах останніх можна виділити чимало семантичних різновидів, а саме: власне-темпоральні, перелічувальні, сумісності дій, наслідку, висновку, обмеження, заперечні, зіставлення, протиставлення, приєднувальні.

Література

1. Христіанінова Р. О. Семантико-синтаксичні різновиди безсполучникових складносурядних речень у сучасній українській мові / Раїса Христіанінова // Типологія та функції мовних одиниць : наук. журнал / [редкол. : Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – №1. – С. 263–274.